

Magyar népi építészet

Falszerkezetek

- A házépítés
 - Községi összefogással → gyerekkortól
 - 1147 Freisingi Ottó → nád, fa épületek, sátor
 - Árpádkor kései szakasza
 - Elterjed a faépítkezés, de a veremház a legnépszerűbb
 - Földfelszínen borona, vagy favázás épületek (szállítható)
 - XII-XIII sz-ban a főúri és paraszti építkezés is fából.
 - XV. század
 - Dunántúl → Boronafal kő alappal
 - Alföld → Földbe ásott cölöp, vagy karóvázás sövényfal
 - XVIII. századtól
 - Faépítés visszaszorul a hegyvidékekre
 - Síkvidéken földfalak terjednek → Hatóság!



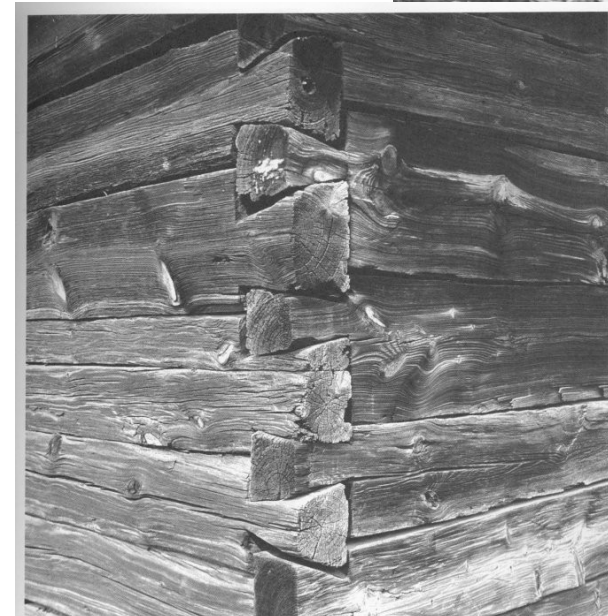
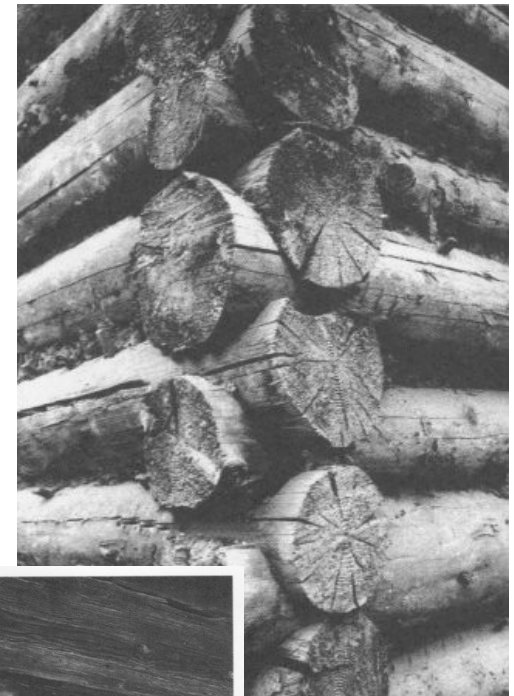
- I. Növényi alapanyagú falak - Boronafal

- Fogalma

- Egymásra fektetett, a sarkain összerótt gerendák, hasított rönkök, vagy pallók alkotják

- Alapanyag

- A faanyagot télen vágják ki.
 - A borona szélessége 10-15 cm, magassága akár 50-80 cm



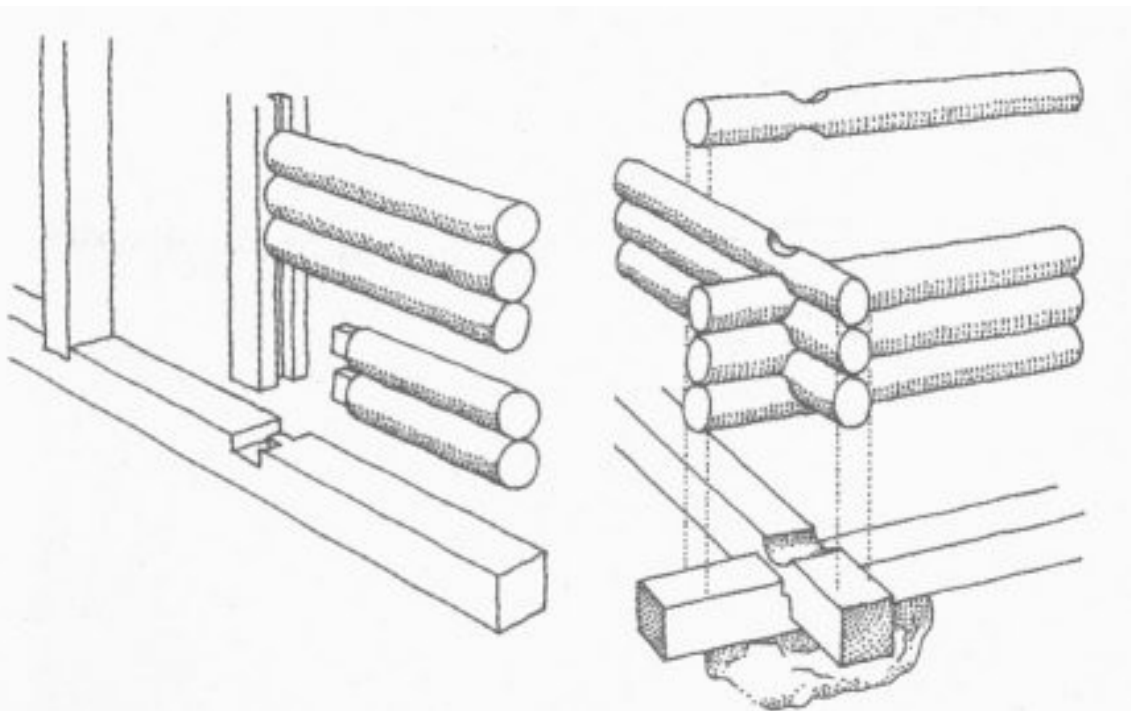
- I. Növényi alapanyagú falak - Boronafal

- Alapozás

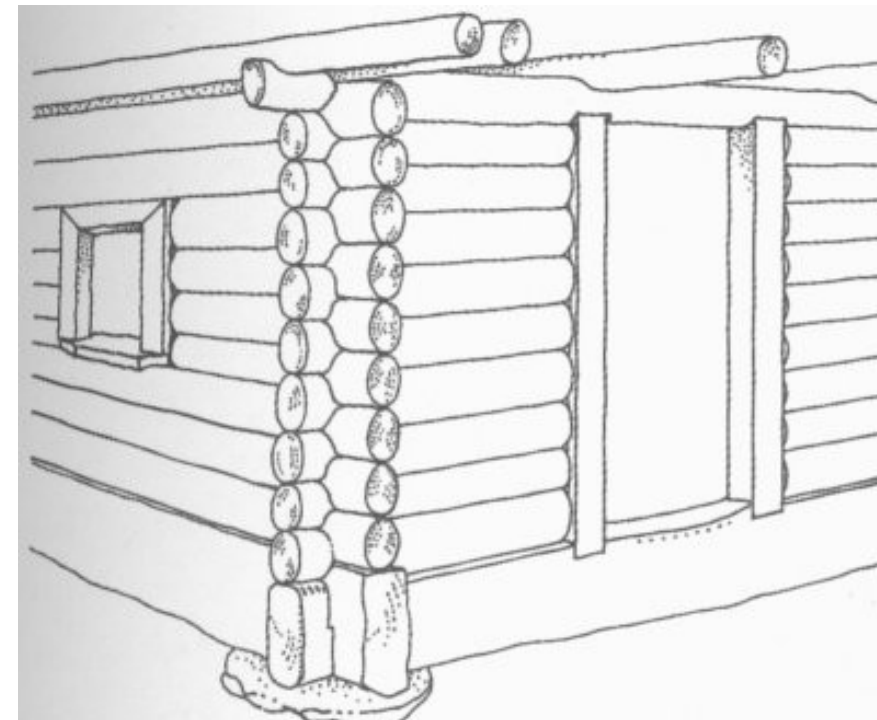
- Sarkai alatt nagyobb kő, vagy fatuskó (élő, vagy kivágott)
 - Esetleg teljes hosszban kő alátámasztással
 - Székelyföldön sokszor kőből falazott pincére épül

- Szerkezeti kialakítás

- Szélesebb talpgerendákat helyeznek az alapozásra (többnyire tölgyfából)
 - Fölötte fenyő rönkök alkotják a falat. Erdélyben, a Felső-Tiszavidéken, Dunántúli borospincéknél előfordul a lombosfa felmenőfal is.



Boronafal részletei (Székelyföld)

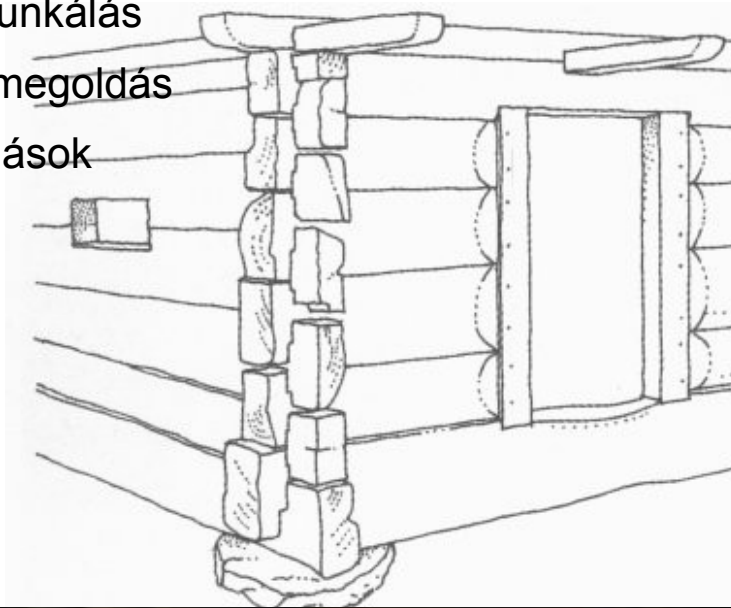


Boronafal szerkezete bárdolatlan fenyőrönkökből, tapasztás nélkül (Székelyföld)

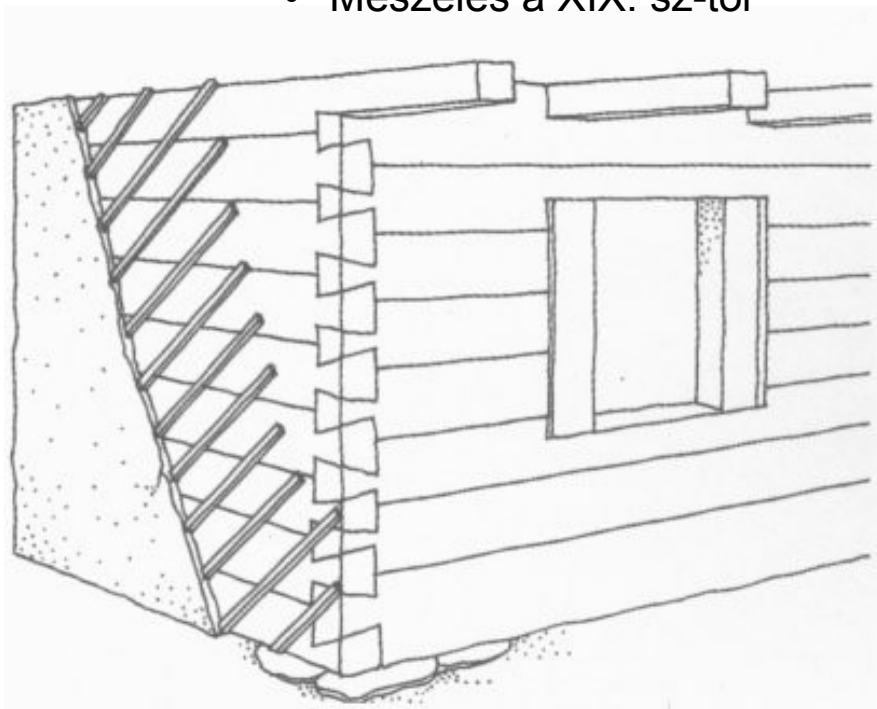
- I. Növényi alapanyagú falak - Boronafal

- Szerkezeti kialakítás

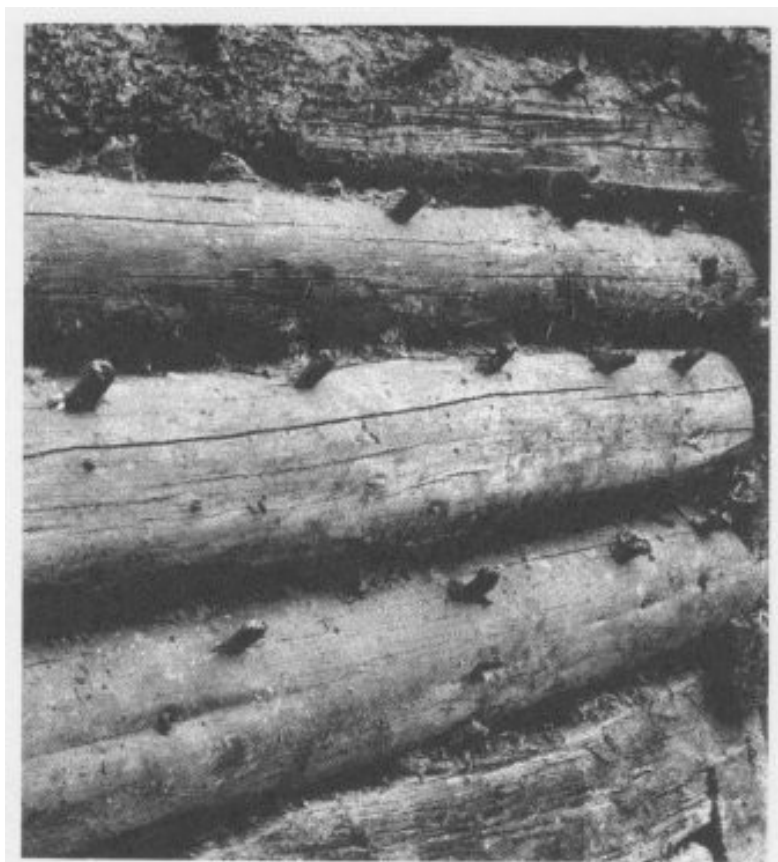
- Megmunkálás
- Sarokmegoldás
- Falnyílások



- I. Növényi alapanyagú falak - Boronafal
 - Hézagkitöltés agyaggal, mohával
 - Felületképzés
 - Natúr
 - Sárral tapasztott
 - Tapasztás előkészítése
 - Göcsej – Bevagdalással (barkucolás)
 - Erdély – bolhaszegek alkalmazásával
 - Erdély – ferde lécezéssel
 - Kárpátok – sok helyen nem tapasztják
 - Meszelés a XIX. sz-tól



Boronafal szerkezete fecskefarkas
sarokkötésekkel



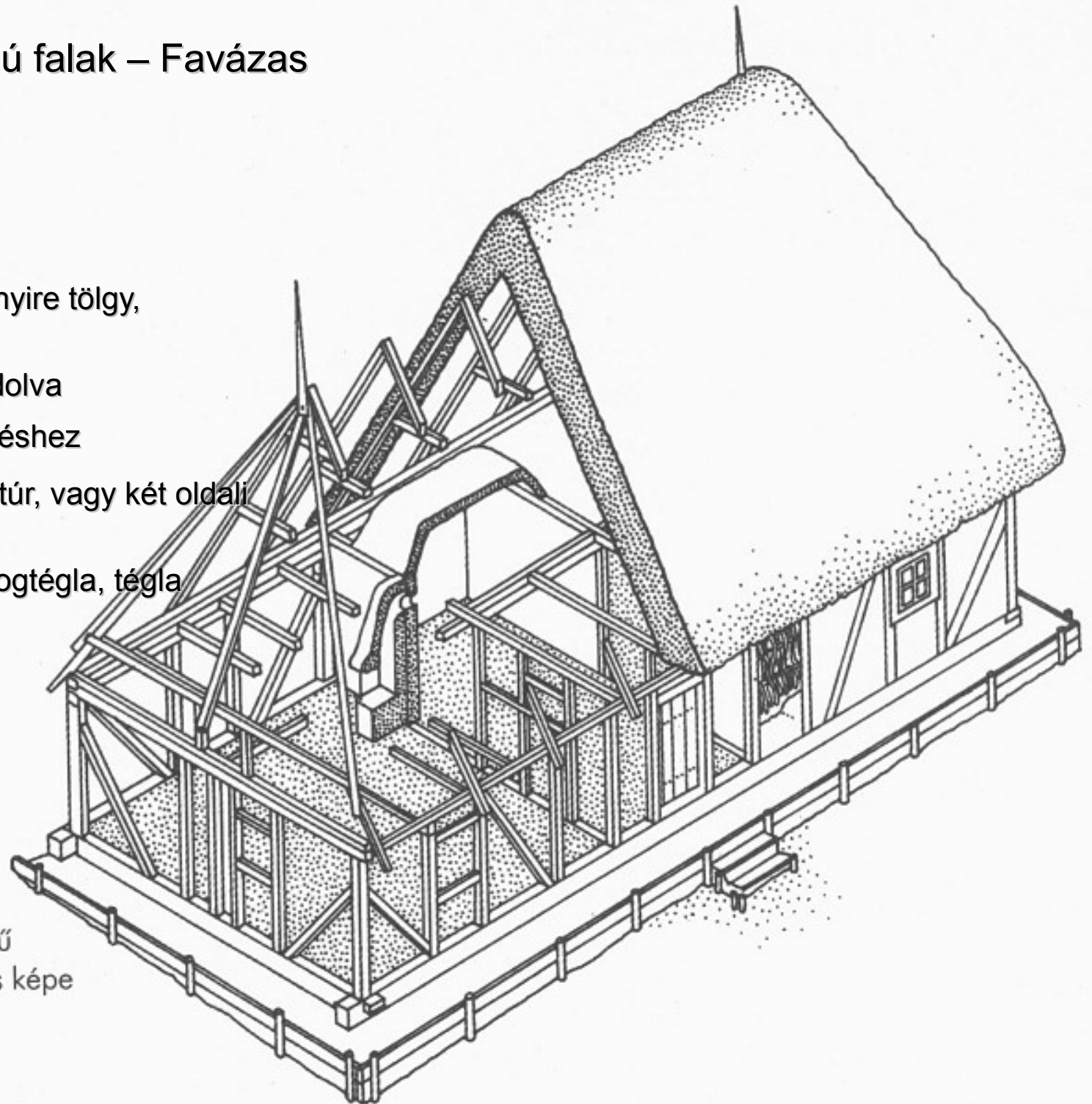
Rakófákba ütött bolhaszegek a tapasztás tartására
(Tarcsafalva, 1996)



- I. Növényi alapanyagú falak – Favázás falak

Talpas-vázás fal

- Alapanyag – vázhoz
 - Lombos fa, többnyire tölgy, szelídgesztenye
 - Szögletesre bárdolva
- Alapanyag – vázkitöltéshez
 - Vesszőfonás; natúr, vagy két oldali sártapasztással
 - XIX. sz-ban vályogtégla, tégl



Talpas-vázás szerkezetű
lakóház axonometrikus képe
(Kispalád)

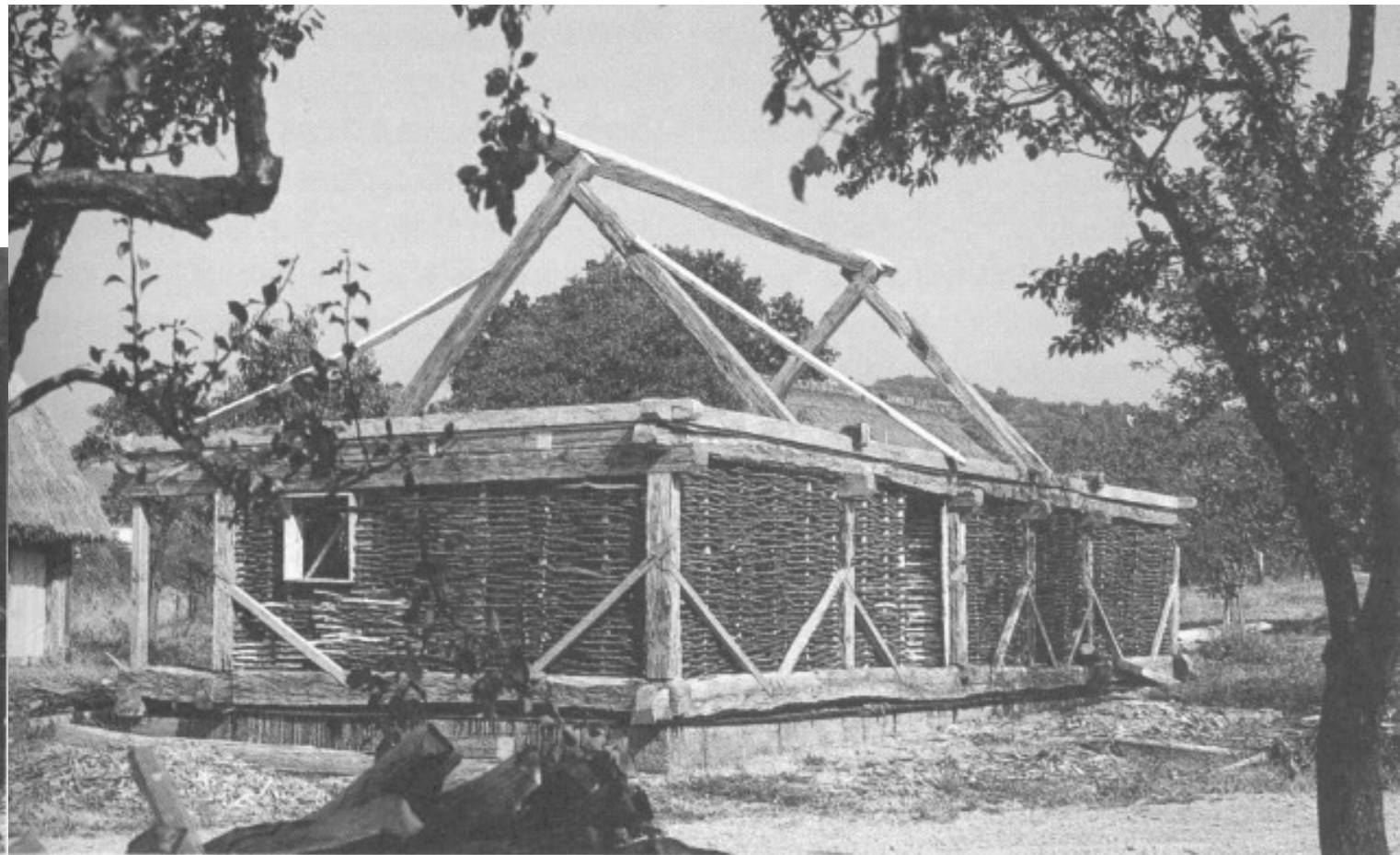
- I. Növényi alapanyagú falak – Favázás falak

Talpas-vázás fal

- Alapozás
 - Közvetlen a földre fektetett talpgerenda
 - Árok-alapozás, döngölt földdel, kavicsal, kővel töltve
 - Kőből, téglából készített alapozás → A sarkok és csomópontok alatt nagyobb kövek, tuskók



Talpgerendák sarkkötései (Kispalád, 1974)

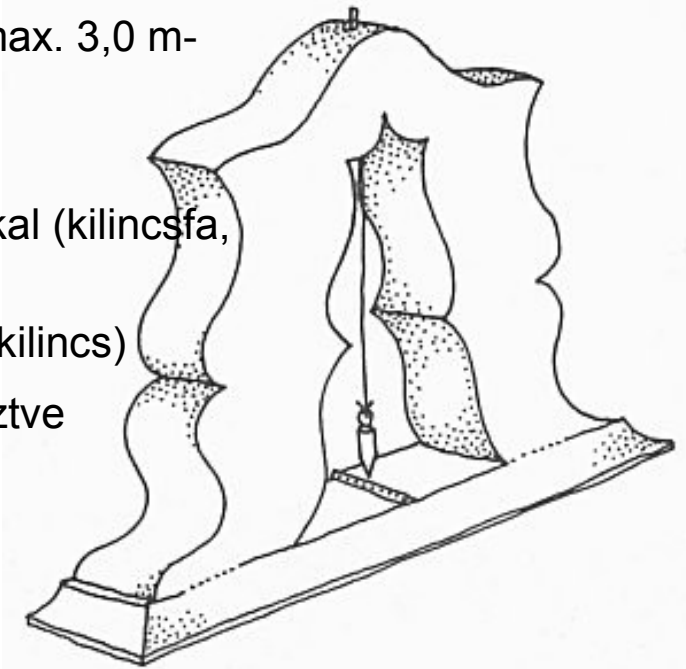


Sövényfalú, talpas-vázás szerkezetű lakóház építés közben (Vöckönd)

- I. Növényi alapanyagú falak – Favázás falak

Talpas-vázás fal

- Szerkezet
 - Elem kötések alkalmazása (csapolások, lapolások) → nagyobb mesterségbeli tudást igényelt!
 - Tölgyfa talpgerendarácsra építik. A harántfalak talpát fecskefarkas lapolással kapcsolják a hosszanti talpakba. A gerendaméret 20-30 cm körüli.
 - A talpgerenda teteje egy síkban van. (A boronafalnál ez nem követelmény!)
 - Az épület sarkaihoz, a falcsatlakozásokhoz és ezek közé, max. 3,0 m-enként oszlopokat állítanak.
 - Az oszlopok 15-18 cm méretűek (sasfa, láb)
 - Merevítés az oszlop és a talpgerenda közti ferde támaszokkal (kilincsfá, kötés, feszítőfa) Andrásskereszt is előfordul.
 - Ritkán a koszorúhoz is kikötik az oszlopot (könyökfa, hónaljkilincs)
 - Az oszlopokra koszorúgerendák kerülnek, csapolással illesztve
 - A fedélszék szarufás, néha ollólábas, vagy félágasos.
 - Falnyílások
 - Külön keret készült a nyílászárókhoz
 - Felületképzés

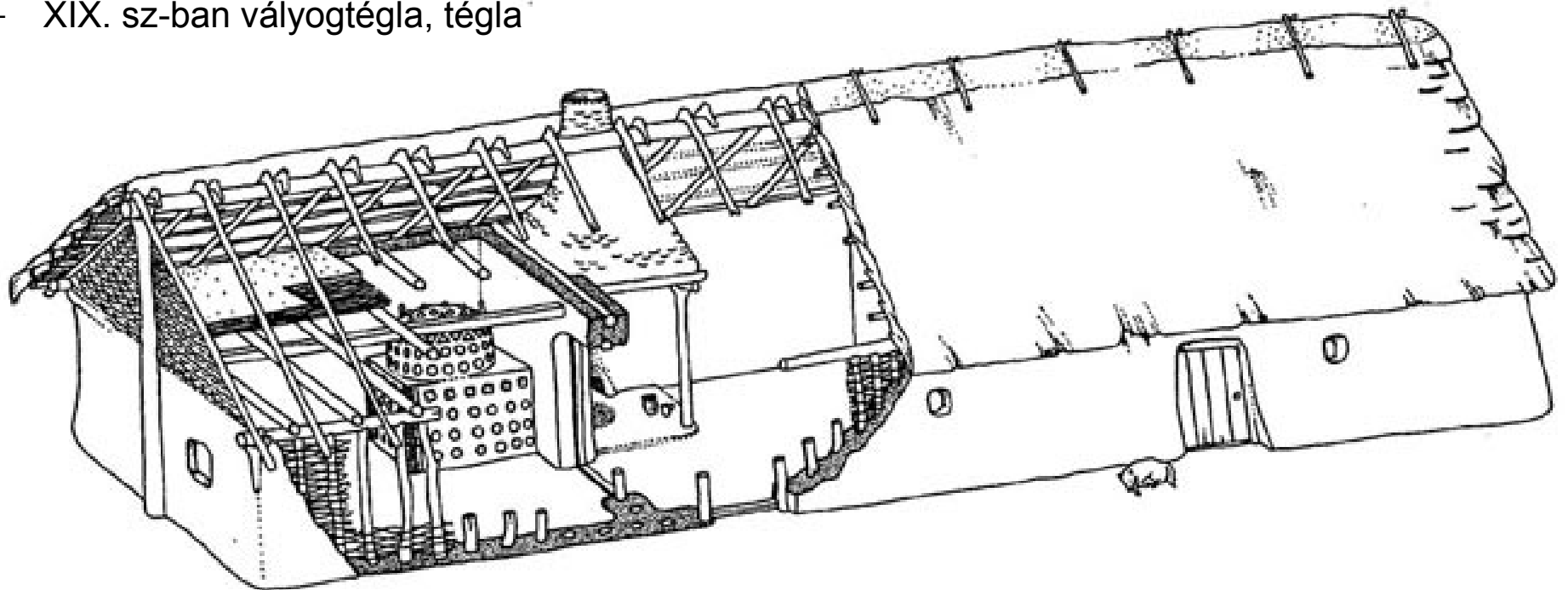


Vízszintező eszköz
(Balaton-felvidék)

- I. Növényi alapanyagú falak – Favázás falak

Cölöpvázás fal

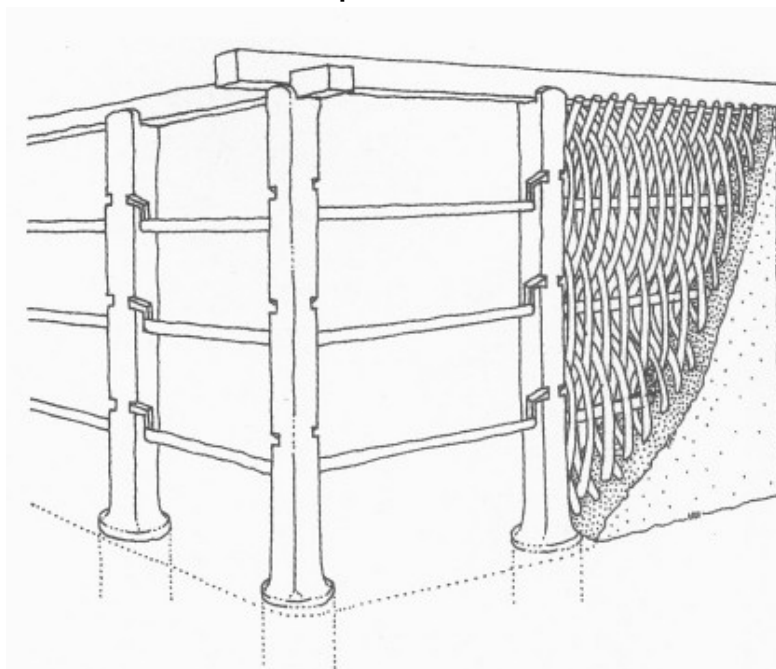
- Alapanyag – vázhoz
 - Lombos fa, többnyire tölgy, de szil, éger is
 - Hántolt, szinte megmunkálatlan anyag – egyedül az ágot faragták, szükség szerint
 - A XVIII. sz-tól a föld feletti részt bárdolják.
 - Fejlettebb forma, ha nem ágasok, hanem csapolással készült kötések vannak az elemek közt.
- Alapanyag – vázkitöltéshez
 - Vesszőfonás; natúr, vagy két oldali sártapasztással
 - XIX. sz-ban vályogtégla, téglá



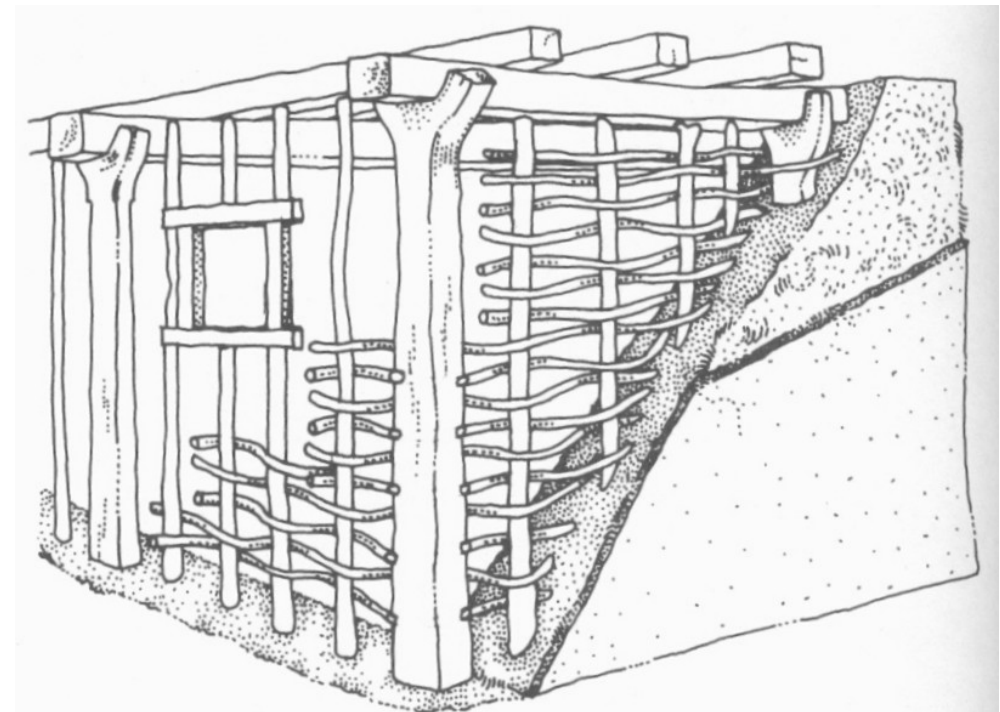
- I. Növényi alapanyagú falak – Favázás falak

Cölöpvázás fal

- Alapozás, szerkezeti kialakítás
 - Az ágasokat 70-80 cm mélyre ásták le a cölöpöket, az épület sarkaihoz, a falcsatlakozásokhoz és ezek közé, max. 3,0 m-enként.
 - Az ágasokra koszorúgerendák kerültek, ezekre fektették a földémgerendákat.
 - Tetőszerkezete ollóágasos, vagy ágasfás szelemenes
 - Falnyílások
 - Külön keret készült a nyílászárókhoz
 - Felületképzés



Cölöpvázás sövényfal fejlett ácstechnikával
(Szatmári-síkság)



Cölöpvázás szerkezettel épített sövényfal (Nagykőrös)

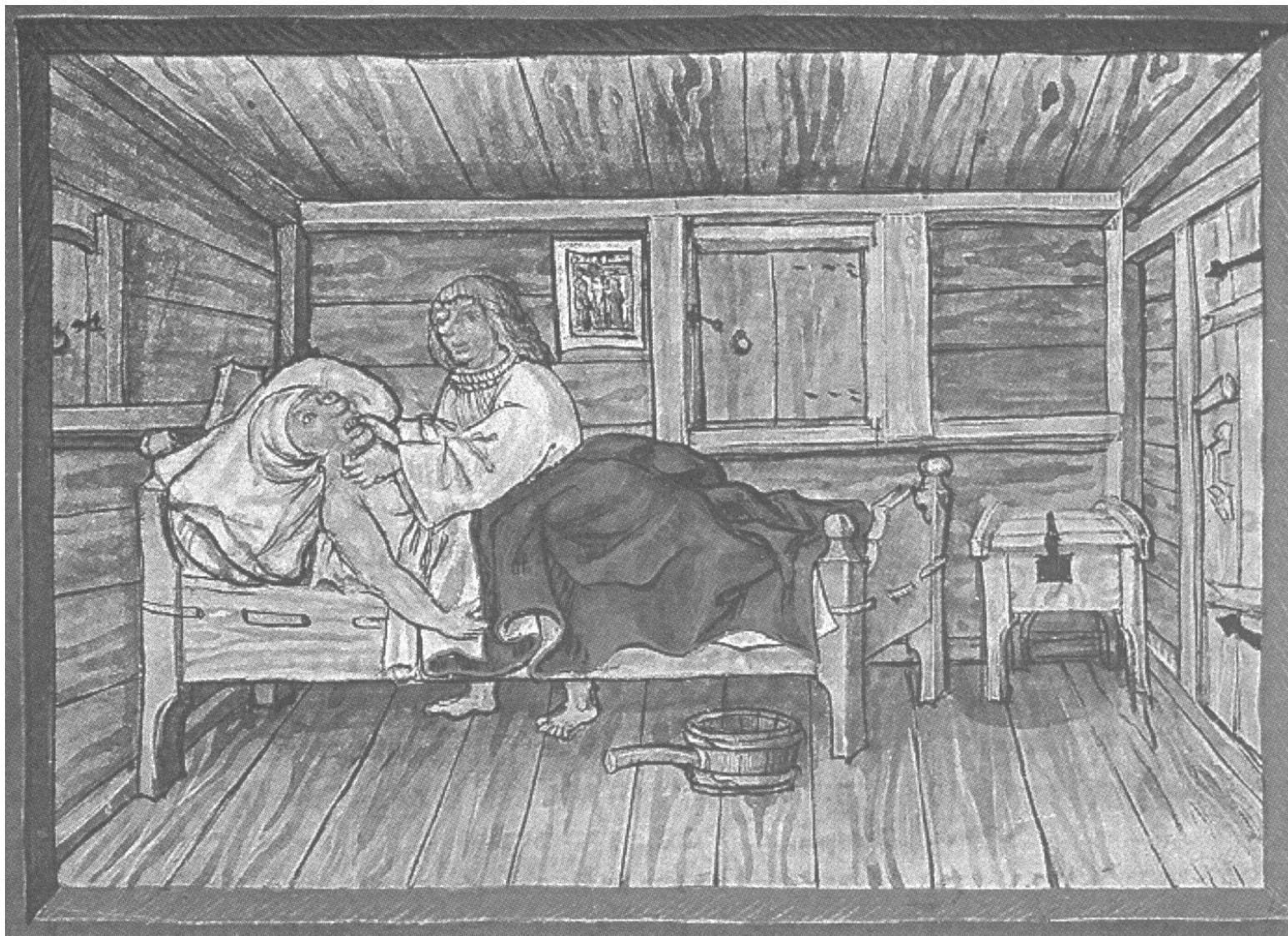
- I. Növényi alapanyagú falak – Favázas falak

Fachwerk

- A nyugati országrészben elvétve német telepések építettek ilyet



- I. Növényi alapanyagú falak – Zsilipelt fal
 - Elterjedése
 - Palócföld, Erdély, Zala, Somogy, Veszprém, Zemplén stb.
 - A XIX. sz-ban visszaszorul az alkalmazása.



Zsilipelt falú szoba belseje egy svájci krónikában (Luzern, 1513)

- I. Növényi alapanyagú falak – Zsilipelt fal
 - Szerkezet
 - Cölöp-, vagy talpas-vázás fal oszlopaiba függőleges hornyot véstek,
 - A hornyokba rótták a két végükön ék alakúra faragott boronagerendákat
 - Kalotaszeg és a Fekete Körös vidékén
 - Az oszlopok 3-4 m-re
 - Vagy 2-3 fenyődeszkát – 1-1,5 m-enként elhelyezett oszlopokkal
 - Vagy 5-6 cm vastag hasított pallókat – Észak-Magyarországon
 - A felső lezárás koszorúgerendával történt
 - Függőleges pallóelhelyezés a Dél-Dunántúlon dívott, gabonást és pajtákat építettek így
 - Felületképzés
 - Natúr
 - Sárral két oldalon tapasztott
 - Meszelt



Zsilipelt fal építése (Nagyberki-Szena)



- I. Növényi alapanyagú falak –
Sövényfal/paticsfal

- Elterjedése

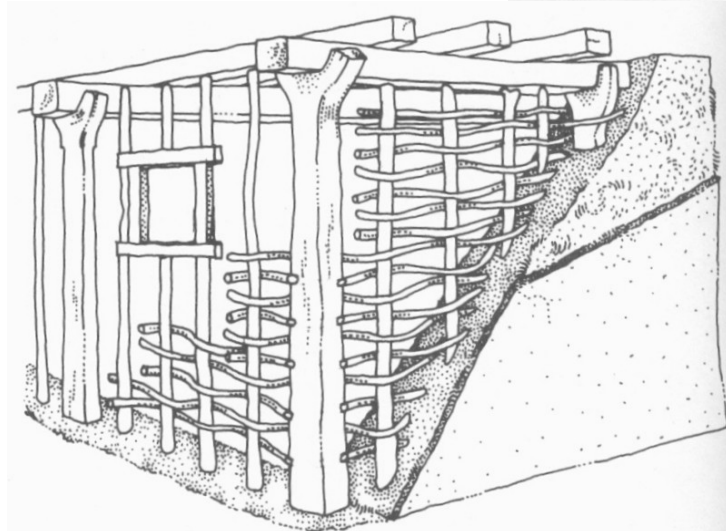
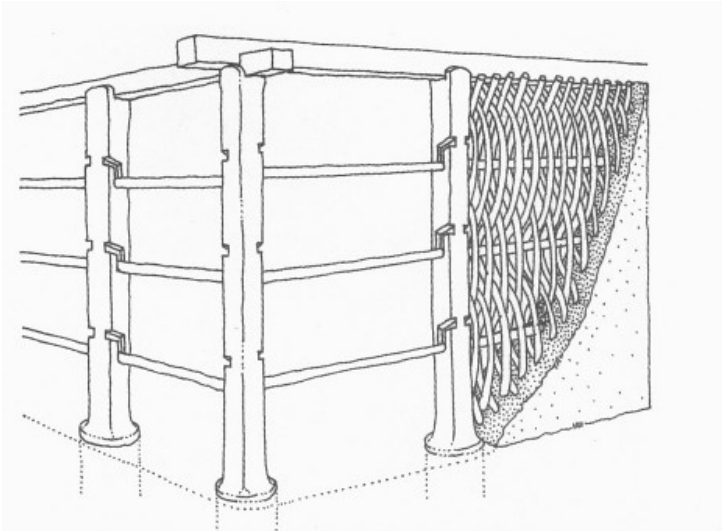
- A késő középkorban minden síkvidéki ház ilyen volt
- A XVIII. sz-ban hatósági tiltás → fatakarékosság, tűzvédelem
- Boronafalas vidékeken épp erre térnek át a XVIII. sz-ban

- Anyaga

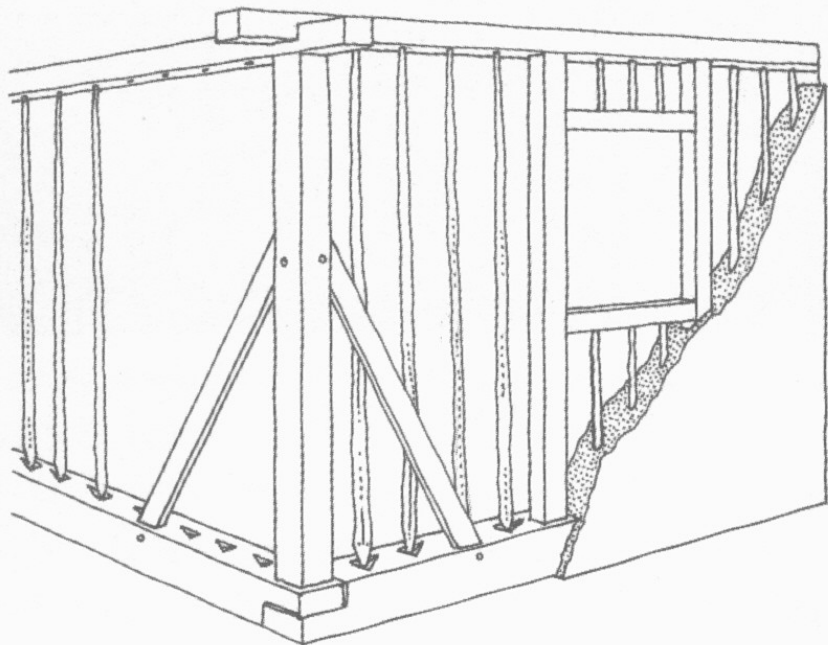
- Karó: tölgy, kőris, éger, gyertyán
- Fonás: frissen vágott ág (fűz, som, gyertyán, nyírfa, cserfa, mogyoró)



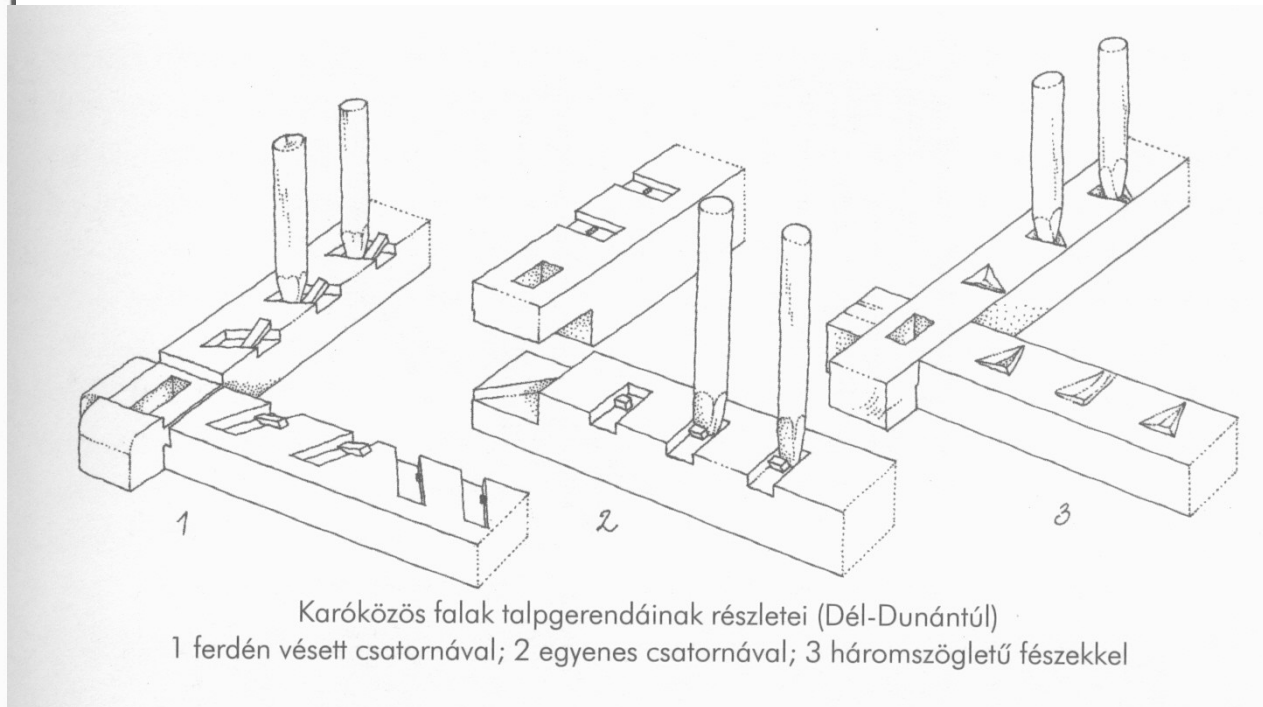
Sövényfalú templom talpas-vázás szerkezettel (Mánd, 1974)



- I. Növényi alapanyagú falak – Sövényfal/paticsfal
 - Szerkezet
 - Vázszerkezet nélküli sövényfal nem túl állékony
 - ólak, kisebb gazdasági épületek, rítések
 - Karóvázak közé font vékony vesszők, ágak, hasítványok
 - Fonásirány
 - vízszintes – függőleges karózással → talpas-vázba
 - függőleges – vízszintes karózással → cölöpvázba
 - Felületképzés



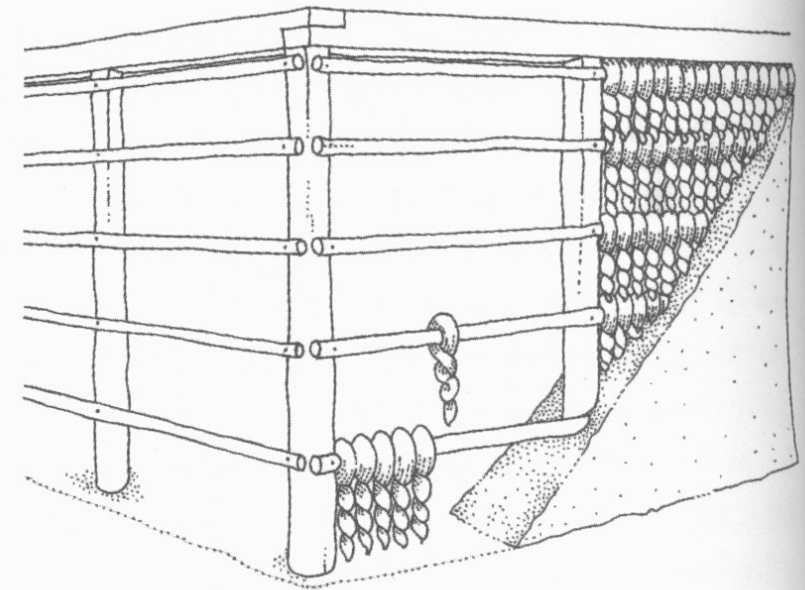
Karóközös fal szerkezete
(Dél-Dunántúl)



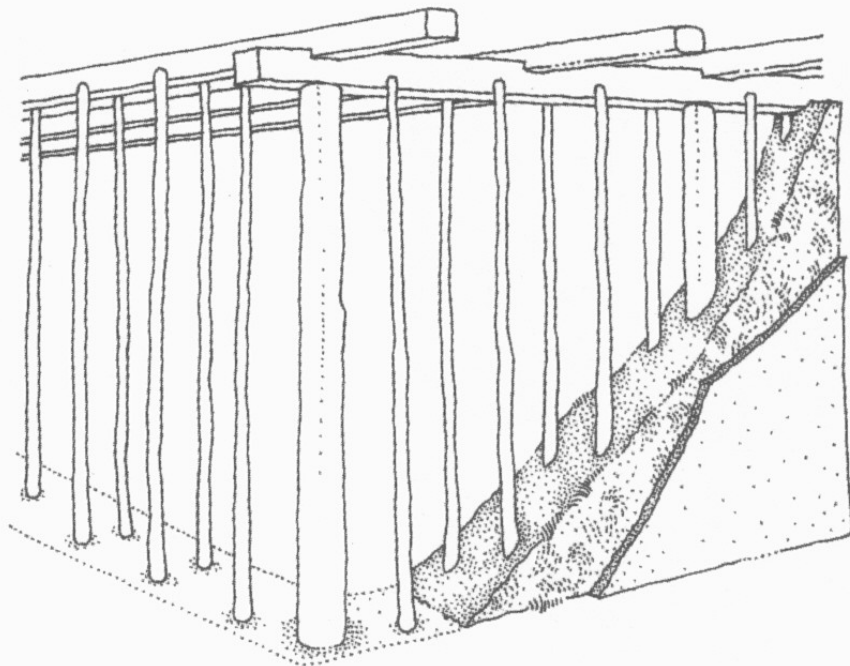


- I. Növényi alapanyagú falak – Átmeneti típusok

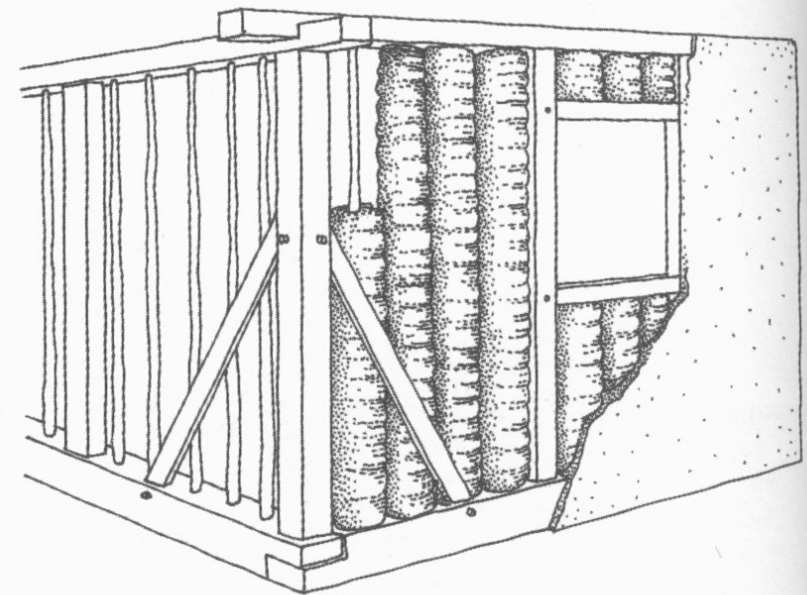
- Karóközös/merglyés fal
- Sárhurkákából font falkitöltések



Cölöpvázhoz készített sárhurkákából font gyöngyfal (illancsi tanyák)



Cölöpvázhoz készített karóközös vagy merglyés fal (Nyírség, Rétköz)



Talpas-vázhoz készített sárhurkákából font tekercsfal (Tatros-mente)

- I. Növényi alapanyagú falak – Nádfal

- Szerkezet

- Önhordó nádfal

- az alföldi pásztorépitményeknél (szárnyékok, pásztorkunyhók)
 - kerítésként

- Cölöpváz kitöltése

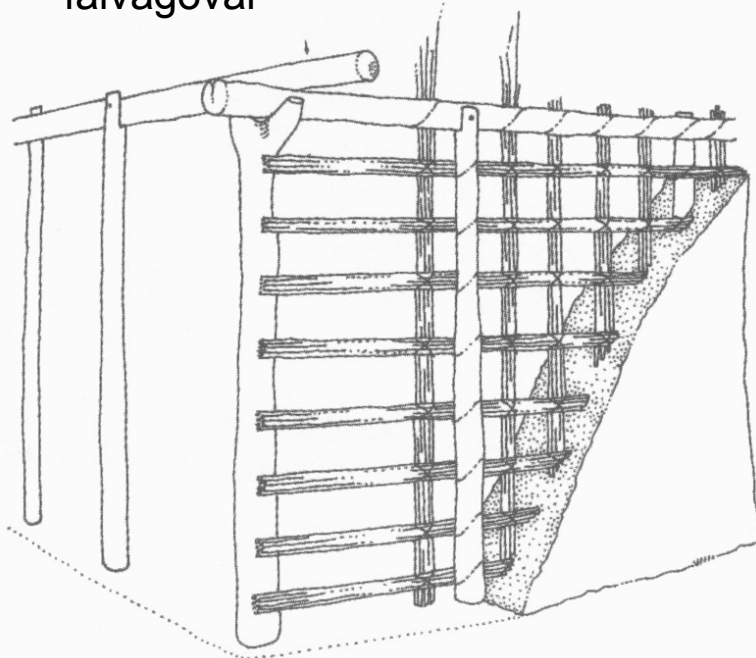
- a cölöpök közt ásott 1×1 láb mélységű árokba tövükkel lefelé állított arasnyi vastag nádkévék
 - vízszintes nádkorcokkal összefogva (fél maréknyi nádból)
 - a nád tövéhez a földet visszatöltik, bedöngölik
 - a kévéket koszorú magasságban levágták
 - esetleg sárral tapasztották



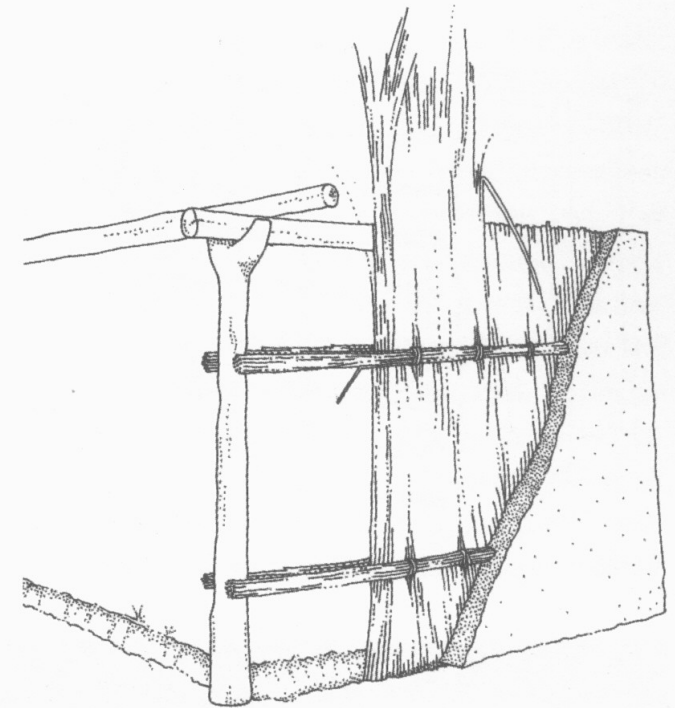
• I. Növényi alapanyagú falak – Nádfal

• Szerkezet

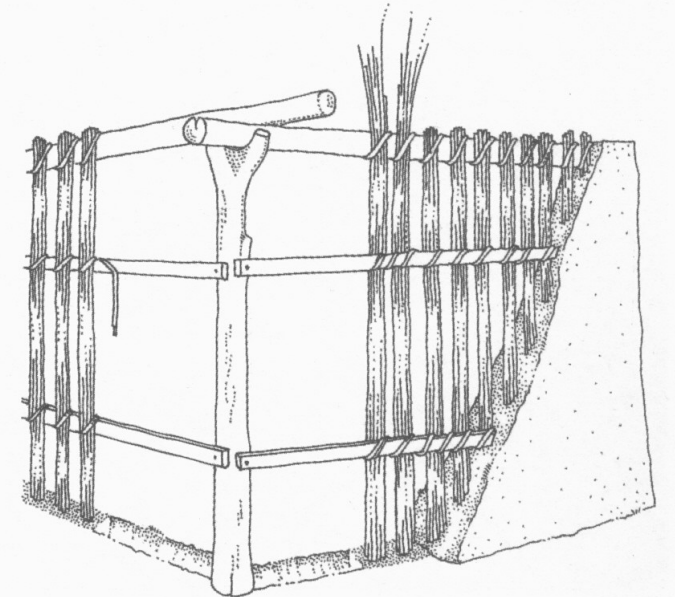
- Vékony nádszövet fal – vékony tapasztással
- Nádrácsos fal
 - 2 m-enként elhelyezett cölöpök a koszorú egyik, majd másik oldalán
 - köztük 10-15 cm-nként vízszintes nádcsomókból elhelyezett rács
 - erre függőlegesen ugyanez
 - kívül-belül vastagon tapasztották
- Nyílászárókat utólag vágták fogazott, sarlószerű falvágóval



Cölöpvázassal kombinált rácsos nádfal (Sárrét)



Cölöpvázassal kombinált nádfal (Alföld)



Cölöpvázassal kombinált lézáss nádfal (Sárrét)

